

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 1 2016 | ÅRGÅNG 20

Bokförlaget THALES

HANNA GADBAN: *Min Jihad – Jakten på liberal islam*,
Fri Tanke förlag, 2015.¹

GADBAN HAR DISPONERAT sin bok längs tre parallellt löpande huvudspår. I de delar som betecknas »Svensk dawah» (islamisk mission) beskriver hon hur en extrem version av islam idag sprids i Sverige. I de delar som betecknas »Min jihad» tecknar hon en bild av de erfarenheter hon gjort i hennes tidigare hemland Irak och i Sverige där hon mött människor med bakgrund i den muslimska världen. I de delar som benämns »På jakt efter liberal islam» skisserar hon ett alternativ till bokstavstrogen islam (och dess frukt islamismen). Det är ett försök att visa på en frihetlig och med västerländska värderingar förenlig form av islam.

Efter en kort genomgång av vad hon har att säga om den i Sverige livaktiga dawah-rörelsen tänker jag fokusera på vad Gadban har att säga om det idag populära identitetspolitiska synsättet, hennes kritik av det svenska debattklimatet när det gäller frågor som rör islam, för att avslutningsvis dröja vid den liberala form av islam hon formulerar och försvarar.

Gadban beskriver ganska ingående hur islamister genom naiva makthavare och journalister lyckats etablera sig som representanter för muslimer i gemen. Islamister har genom statliga bidrag kunnat etablera ett flertal organisationer. Dessa organisationers kampanjer och projekt har finansierats av olika myndigheter (såsom Nämnden för statligt stöd till trossamfund och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor). Inte sällan har det stora ekonomiska stöd de fått gått till att motverka vad de själva kallat »islamofobi» och »rasism». I själva verket har organisationerna en misogyn och anti-semitisk agenda. På goda grunder kan till råga på allt dessa grupper själva betecknas islamofoba. Detta i kraft av den fientlighet de hyser mot shiamuslimer, men också sunnimuslimer som inte godtar de-

ras bokstavstroga form av islam.

Gadban riktar skarp kritik mot makthavare och journalister, men också mot identitetspolitiska vänstergrupper och feminister för deras till synes oreserverade stöd till dessa ultrareaktionära grupper.

Gadban är mycket kritisk mot det identitetspolitiska tänkande som ofta återfinns bland människor som räknar sig som antirasisister. Måhända något tendentiöst ringar hon in detta tänkande som idén att »grupper av invandrare, och i synnerhet muslimer, är homogena kollektiv vars medlemmar förmodas ha gemensamma intressen och politiska ståndpunkter» (s. 32). Hennes viktigaste invändningar förefaller vara två. För det första finns det, menar hon, en klar risk att man med detta tänkande förutsätter att människor med samma hudfärg automatiskt har samma värderingar och agerar på ett likartat sätt: »Individens hudfärg kommer att betraktas som utslagsgivande för hur de tänker och agerar i alla sammanhang.» Gadban menar att detta vore lika fördomsfullt »som att tro att jag skulle sympatisera med islamistiska terrorister bara för att jag är muslim, eller att det på grund av min muslimska bakgrund skulle vara omöjligt för mig att omfatta upplysningens ideal» (s. 213). Sådana föreställningar är ogrundade och felaktiga. För det andra riskerar detta tänkande »att cementeras till ett ’vi och dom’-tänkande som får ungdomar med invandrarbakgrund att aldrig känna sig delaktiga i det svenska samhället» (*ibid.*). Förutom att det innehåller ogrundade och felaktiga föreställningar har alltså det identitetspolitiska synsättet negativa effekter.

Gadban framför också flera kritiska synpunkter på mångkulturalismen. Om jag förstår henne rätt menar hon med »mångkulturalism» tesen att om ett samhälle innehåller olika minoritetskulturer så ska dessa minoriteters kultur stödjas (inklusive »skyddas» från samhällets majoritetskultur). Hon riktar två invändningar mot detta synsätt. Minoritetsgrupper uppfattas ofta felaktigt som enhetliga kollektiv. Man värnar om dessa gruppers rätt till sin kultur, men stödet sker ofta till priset av att man blundar för det förtryck av individer som finns *inom* gruppen – exempelvis kravet på flickor att bära slöja (s. 32). Vidare har viljan att skapa mångkulturella och

berikande möten istället åstadkommit något helt annat, nämligen monokulturella enklaver, d.v.s. »från varandra separerade samhällen med egna sociala, ekonomiska och religiösa normer och regelverk» (s. 34; jfr. ss. 233–7).

Gadban reflekterar på flera ställen i boken kring hur debatten kring islam förs i Sverige. Hon gör detta delvis utifrån sina egna erfarenheter som debattör. Hon argumenterade i en artikel på den numera nedlagda debattsajten *Newsmill* för att barn själva ska få bestämma om de ska bära slöja eller inte, och att skolan eller förskolan – platser där barnet vistas om dagarna – bör förhålla sig så neutral som möjligt till religiösa uttryck. Hennes argument bemöttes av flera debattörer på ett mycket osakligt sätt. Istället för att bemöta hennes uppfattning med sakliga argument bemöttes hon med personangrepp (ss. 82–3). Av Gadbens referat att döma kastade man invektiv efter henne (såsom »husblatte») och argumenterade *ad hominem*.²

I debatten attackerade man också snarare en karikatyr av hennes uppfattning än den uppfattning hon verkligen fört fram. Hon påstods felaktigt ha hävdat att slöjan är en »pedofilsymbol», vilket är en grov *straw man*.³ Vad Gadban verkligen hävdade var att man genom att beslöja en liten flicka underförstår att hon är ett sexuellt objekt (s. 204–5).

Gadban har angelägna saker att säga om användning av termen »islamofobi». Den lättsinnigt svartvita användningen av termen gör att till och med den som kritiserar svenska jihadister och deras ideologi riskerar att stämplas som »islamofob». Detta skapar, påpekar Gadban, en rädsla bland svenska opinionsbildare att diskutera ytterst viktiga frågor som svensk jihadism och problemen med global islamism (ss. 245–6).

Ett annat problem med användningen av termen »islamofob» är att den ger näring åt föreställningen att det pågår ett krig mellan islam och Väst. Denna föreställning är en central komponent i den islamistiska ideologi som lockar unga människor att ansluta sig till organisationer som den Islamiska Staten. Man föreställer sig att Väst i detta förmodade krig är ute efter att förödmjuka och bespotta muslimer. Det har skett i det förflutna då kalifatet gick under på 1920-talet, och det sker idag exempelvis genom Lars Wilks

Mohammed-teckningar. Bortsett ifrån att termen används på det svartvita sätt som nyss nämnts, så underblåser den föreställningen att muslimer som grupp är angripna. Och, tillägger Gadban, hennes intervjuer med svenska imamer (mer om dessa nedan) ger vid handen att det kan vara en accepterad ståndpunkt att militär jihad kan motiveras av angrepp på muslimer (ss. 246–7).

En besynnerlighet är vidare att termen »islamofobi» nästan uteslutande används om en förmodad västerländsk motvilja mot islam, men inte om den rent fysiska förföljelse som muslimer världen över utsätts för av andra muslimer. Stora grupper av muslimer drabbas exempelvis av den Islamiska Statens förföljelser av shiamuslimer och av sunnimuslimer som inte anses tillräckligt renläriga. Gadban menar att om syftet med att peka ut människor som islamofober är att stävja förföljelse av muslimer, så motverkar användningen sitt syfte när man blundar för de radikala våldsbejakande islamister som förföljer muslimer av fel trosinriktning. Sällan eller aldrig pekas de ut som »islamofober».

Gadban betvivlar inte att det faktiskt existerar sätt att bemöta muslimer som förtjänar att kallas »islamofobiska» eller »rasistiska» (s. 247). Vad hon vänder sig mot är en lättsinnig användning av sådana ord som utsträcks till att också omfatta personer som varnar för radikala våldsbejakande islamister. Man bör utan dylika angrepp kunna kritisera IS och liknande rörelser.

Inte heller bör det beskrivas som »islamofobi» eller »rasism» att vara kritisk mot islam i stort. Gadban skriver:

På samma sätt som man kan rikta kritik mot Jehovas vittnen eller katolska kyrkan eller kristendomen i stort, måste man givetvis kunna kritisera islam. Sådan kritik kan, på samma sätt som den som gäller andra religioner, bygga på en uppfattning som är (eller av vissa uttolkare bedöms vara) felaktig, men detta i sig gör inte att kritiken kan eller bör beskrivas som rasism. (s. 247)

Hennes uppfattning verkar vara den att ett sunt debattklimat förutsätter en restriktiv användning av ord som »rasist» och »islamofob». Den slappa användningen av dessa ord hindrar ett fungerande meningsutbyte. Det är svårt att inte hålla med henne om detta.

Den liberala islam Gadban skisserar är en islam som är förenlig med sådana ideal i det västerländska tänkandet som går tillbaka till 1700-talets upplysningsprojekt: yttrandefrihet, religionsfrihet, idén om individens självbestämmande, och om de mänskliga rättigheterna. Koranen ska inte tolkas bokstavligt: »Som liberal muslim accepterar jag tanken att Koranen är färgad av den tid då den nedteknades» (s. 132). Gadban beskriver detta förhållningssätt till Koranen som en »viktig aspekt» av liberal islam (vid sidan av de som har att göra med försvarandet av mänskliga rättigheter). I själva verket måste nog detta snarare sägas vara inte bara en »viktig aspekt» av en liberal islam värd namnet, utan en aspekt som är oupplösligt förbunden med liberal islam, eftersom en bokstavstrogen tolkning av Koranen är oförenlig med sådana ideal som yttrandefrihet, religionsfrihet, o.s.v.⁴

För Gadban är försvaret av liberal islam långt ifrån något akademiskt projekt. Hon ser det som ett »konstruktivt och realistiskt sätt att bemöta religiös extremism» (s. 23). För egen del menar jag att detta projekt är mycket lovvärt, ja inte bara det: ett sådant projekt är alldeles nödvändigt om inte det tjugoförsta århundradet ska fortsätta som det börjat – med våld, förföljelse och förtryck i islams namn.

Projektet är som sagt lovvärt men ställs, vill jag påstå, inför enorma utmaningar. En första antydning om dessa får man av det Gadban har att berätta om sina möten med tre imamer hon i sitt sökande träffar. Läsaren kan inte låta bli att nedslås av det imamerna har att säga. Gadban frågar exempelvis imamen Adel Raheem vid Imam Ali Islamic Center i Järfälla om hur man bör se på sharialagar: »Anser du [...] att otrogna kvinnor bör straffas med stening eller att dödsstraff bör införas för homosexuella?» (s. 106) Raheem svarar dessvärre inte att detta är förkastliga inslag i sharia som hör det förgångna till. Istället svarar han att »muslimer ska följa gällande lagar i de länder där de bor», och att sharialagarnas syfte inte är att plåga folk med straff som av många uppfattas som brutala och barbariska, utan att avskräcka människor från att begå vissa brott (ss. 106–7). Liknande svar ger de två andra imamer Gadban träffar.⁵ Ingen av imamerna är beredd att försvara en liberal form av

islam, även om de gärna framhåller värdet av att vara en »moderat muslim». Här torde »moderat muslim» dock snarast innebära en muslim som godtar sharia – inklusive sådana inhumana straff som stening för äktenskapsbrott – men förkastar användning av våld för upprättandet av ett islamiskt styre med sådana lagar.

För att förstå vidden av det motstånd som en liberal islam har att möta gör man klokt i att beakta den så kallade *Kairodeklaration*. Gadban tar mycket kortfattat upp den (s. 193). År 1990 ställde sig hela 57 muslimska stater bakom ett dokument som förkastar FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. Istället för dessa ska sharia användas för att avgöra vilka de mänskliga rättigheterna är. Skälet till det är att FN:s deklaration är ett mänskligt påfund, medan sharia är regler och förhållningssätt givna av Gud (vilka vi människor får kunskap om genom att studera Koranen och profeten Muhammeds handlingar och yttranden). Så snart det finns en konflikt mellan FN:s deklaration och sharia – och det gör det på avgörande punkter – så gäller sharia. Eftersom Kairodeklarationen är mycket viktig men dessvärre för många okänd, så kunde Gadban gärna sagt mer om den och vad dess existens säger om den muslimska världen och de stora problem den har med kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Hanna Gadban har skrivit en mycket viktig och värdefull bok. Många bör läsa den för att bättre förstå en av vår tids mest brännande frågor.⁶

→

Kent Gustavsson

Noter

1 Sidhänvisningarna i denna anmälan är till pagineringen i den omtryckta upplagan. Den skiljer sig från den ursprungliga upplagan på så vis att boken försetts med ett nytt förord och att en felaktig uppgift har korrigerats.

2 Man bör skilja mellan att blott använda invektiv och att argumentera *ad hominem*. Att i ett meningsutbyte använda invektiv är förvisso ett avsteg från ett anständigt och

sakligt meningsutbyte. Detta är dock något annat än att göra sig skyldig till det slags felslut som ett *argumentum ad hominem* utgör. Sådana argument kan se ut så här:

Hanna Gadban är en moraliskt förkastlig människa (i kraft av att vara rasist/islamofob).
Om Hanna Gadban är en moraliskt förkastlig människa, så är hennes uppfattning att *p* felaktig.

Alltså är Hanna Gadbens uppfattning att *p* felaktig.

3 I en *straw man* – eller *halmgubbe* som det på svenska alltmer kommit att kallas – angrips en annan uppfattning än den uppfattning som personen verkligen har. Ett sådant argument kan se ut så här:

Hanna Gadban påstår att *p** (där »*p**» står för en karikatyr av den verkliga uppfattningen, *p*).

p* är en uppenbart orimlig uppfattning.

Alltså är Hanna Gadbens uppfattning att *p* felaktig.

4 Det kan vara på sin plats att påpeka att Gadbens liberala islam bör skiljas från en form av islam som försvarar en bokstavstrogen tolkning av Koranen men samtidigt hävdar att sådan islam är liberal, och alltså innefattar respekt för yttrandefrihet, religionsfrihet, o.s.v. De många verser i Koranen som förefaller uppmana till våld mot otrogna (*khafir*) påstås av dem som försvarar detta slags islam vara »tagna ur sitt sammanhang.»

5 Se »Min jihad V» och »Min jihad VI». En sammanfattning av intrycket av mötena finns i »På jakt efter liberal islam IX».

6 Tack till Jan Almqvist för värdefulla synpunkter!